

HAYIR

MÜMİNİN HER İŞİ HAYIRDIR; HAYIR ALLAH'TANDIR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ عَلَى أَنَسِ جُلُوسٍ فَقَالَ: ”أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ مِنْ شَرِّكُمْ؟“ قَالَ: فَسَكَتُوا، فَقَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَخْبِرْنَا بِخَيْرِنَا مِنْ شَرِّنَا، قَالَ: ”خَيْرُكُمْ مَنْ يُرْجَى خَيْرُهُ وَيُؤْمَنُ شَرُّهُ وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ.“

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre,
Resûlullah (sav) oturmakta olan insanların yanında durdu ve onlara,
“Sizin hanginizin hayırlı, hanginizin şerli olduğunu size bildireyim mi?” dedi.
Orada bulunanlar sustular. (Bunun üzerinde Resûlullah sorusunu)
üç kere tekrarladı. Bir adam, “Evet yâ Resûlallah!” dedi. Allah Resûlü
şöyle buyurdu: “Hayırlınız, kendisinden hayır beklenen ve kötülüğünden
emin olunandır; şerliniz ise kendisinden hayır beklenmeyen ve kötülüğünden de
emin olunmayandır.”

(T2263 Tirmizî, Fiten, 76; HM8798 İbn Hanbel, II, 368)

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”إِنَّ مِنَ النَّاسِ مَفَاتِيحَ لِلْخَيْرِ، مَغَالِيقَ لِلشَّرِّ، وَإِنَّ مِنَ النَّاسِ مَفَاتِيحَ لِلشَّرِّ،
مَغَالِيقَ لِلْخَيْرِ، فَطُوبَى لِمَنْ جَعَلَ اللَّهُ مَفَاتِيحَ الْخَيْرِ عَلَى يَدَيْهِ، وَوَيْلٌ لِمَنْ
جَعَلَ اللَّهُ مَفَاتِيحَ الشَّرِّ عَلَى يَدَيْهِ.“

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ قَالَ:
”وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ،
إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ... وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ
وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ...“

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ لَا يَقْضِي اللَّهُ لَهُ شَيْئًا إِلَّا كَانَ خَيْرًا لَهُ.“

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا الْإِسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ
كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ ...

Enes b. Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Öyle insanlar vardır ki (âdeta) hayrın anahtarları, şerrin sürgüleri gibidir. Kimisi de şerrin anahtarları ve hayrın sürgüleri gibidir. Ne mutlu! Yüce Allah'ın, hayrın anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere! Ve yazıklar olsun Yüce Allah'ın şerrin anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere!”*

(İM237 İbn Mâce, Sünnet, 19)

Ali b. Ebû Tâlib'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) namaza kalktığında şöyle derdi: *“Yüzümü, hanîf (hakka yönelmiş) olarak, gökleri ve yeri yaratan Allah'a döndürdüm. Ben müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) değilim. Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir... Allah'ım, bütün hayır senin elindedir. Şer ise sana nisbet edilmez/şer ile sana yaklaşılmaz...”*

(M1812 Müslim, Müsâfirin, 201)

Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Müminin durumu ne hoştur! Allah'ın takdir ettiği her şey mutlaka onun hayrına olur.”*

(HM20549 İbn Hanbel, V, 25)

Câbir b. Abdullah (ra) şöyle demiştir: *“Resûlullah (sav) bizlere Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi, her konuda istihare yapmayı öğretirdi...”*

(B1162 Buhâri, Teheccüd, 25)

Gündelik hayatımızda çok sık kullandığımız “hayır” ve “şer” kelimelerinin ne anlama geldiğini acaba hiç düşündünüz mü? Kimi kadim din ve inanç sistemlerinin varlığın iki temel esası olarak gördüğü, hatta hayır ve şer tanrısı olmak üzere iki özel tanrı kabul ettiği bu kavramların hayatımızdaki yeri nedir? Bunlar dil alışkanlığı olarak söylenen sıradan iki kelime midir? İnsanlığın son ilâhî öğretmeni Peygamberimiz Efendimizin dilinde bu kelimeler nasıl kullanılmıştır? Yüce kitabımız Kur’ân-ı Kerim, bu mefhumlara nasıl yer vermiştir? Varlıkta aslolan hayır mı yoksa şer midir? Şerrin gerçekliği var mıdır? Bu soruları daha da çoğaltmak mümkündür. Gelin bu ve benzeri suallerin cevabını hadislerin zengin lügatinde arayalım. Önce, kedilere düşkünlüğünden dolayı Sevgili Peygamberimizin kendisine uygun gördüğü “kedicik babası” anlamındaki lakapla anılan Yemenli büyük sahâbi Ebû Hüreyre’ye kulak verelim. Ebû Hüreyre diyor ki: “Resûlullah (sav) oturmakta olan insanların yanında durdu ve onlara “Sizin hanginizin hayırlı, hanginizin şerli olduğunu size bildireyim mi?” dedi. Orada bulunanlar sustular. (Bunun üzerinde Resûlullah sorusunu) üç kere tekrarladı. Bir adam, “Evet yâ Resûlallah!” dedi. Allah Resûlü şöyle buyurdu: “Hayırlınız, kendisinden hayır beklenen ve kötülüğünden emin olunandır; şerliniz ise kendisinden hayır beklenmeyen ve kötülüğünden de emin olunmayandır.”¹

Başta hadis tarihinin tartışmasız en önde gelen simalarından biri ve en geniş hadis eserlerinden birinin de müellifi olan İbn Hanbel’in naklettiği bu rivayet, her şeyden evvel kadri yüce Nebî’nin (sav) konuyu ne kadar önemseydiğini bize bildirmektedir. Kendi hâlinde oturmakta olan insanların yanına gelişi, oturmadan ayakta onlara seslenerek ısrarla konu hakkında açıklama yapma arzusu, söylenecek şeyin onun için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ve tabii oturanların isteği olmaksızın açıklamasına başlamaması da ilişkilerindeki nezaket ve saygının ayrı bir göstergesidir. Bu diyalogdan anlaşıldığına göre “hayır ve şer” iki zıt sıfat ve niteliktir. Her şey hayır veya şerle nitelenebilir. İnsanın hayırlısı olduğu gibi şerlisi de olur. İşte Sevgili Peygamberimiz burada kimin hayırla kimin de şerle niteleneceğini dile getiriyor. Hayırlı insan kendisinden hayır umulan, hayır beklenen,

¹ T2263 Tirmizi, Fiten, 76; HM8798 İbn Hanbel, II, 368.

ama aynı zamanda şerrinden de emin olunan insandır. Şerli insan ise, kendisinden hayır beklenmeyen şerrinden de emin olunmayan insandır.

Hayır, “akıl, adalet, üstünlük, fazl (nimet) ve faydalı nesne” gibi her insanın rağbet gösterdiği, arzuladığı şeydir. Hayır, insan için kullanıldığına “seçkin, mümtaz” anlamlarına gelir. Nitekim, “*Cennette hayırlı kadınlar vardır.*” (*fihinne hayrâtün hisân*)² âyetinde bu anlamda kullanılmıştır.³ Hayır, Kur’an ve hadislerde yer alan en geniş kapsamlı kavramlardan biridir. Kur’an’da yüz yetmiş altı yerde geçen “hayır” kelimesi, farklı anlamlara gelmekle birlikte onu, “iyi, güzel, değerli, faydalı, mal, mülk” gibi arzulanan şeyler şeklinde kapsamlı bir tanımda toplamak mümkündür.⁴ Kur’an-ı Kerim’de hayır, genellikle “her türlü yararlı, iyi ve güzel tutum ve davranış” karşılığında ahlâkî bir değeri ifade etmekle birlikte,⁵ Allah’ın indirdiği vahiy,⁶ hikmet,⁷ “zarar”ın zıddı olarak “faydalı şey”⁸ anlamında da kullanılmıştır. Bunlardan farklı olarak maddî bir değeri ifade etmek üzere “hayır” birçok yerde “mal veya servet” mânâsında kullanılmıştır.⁹ Nitekim toplumda malî fedakârlıklar ve yardımlar “hayır”la nitelendirilmektedir. Netice olarak “hayır”, hoş, afif, necîb ve bereketli olanı ifade eder. Bu yüzden “hayır” kelimesi, onu duyan herkeste güzel bir duygu uyandırırken, “şer”, karamsarlık uyandıran bir kelimedir.

Hayır ve şer, eşyanın veya insanın kendisi ile sınırlı bir şey olmayıp ilişki ile ortaya çıkan ve ötekini ilgilendiren bir durumdur. “Hayır ve şer” sadece insanın kendine dönük birer sıfat değildir. Başkalarını etkileyen, onların hayatına iyi veya kötü yönde etki eden birer sıfattır. Bu nedenle de bir kimsenin kendisini hayırlı olarak görmesi yeterli değildir. Bilakis onun durumu arkadaşlarının, komşularının, kısaca diğer insanların beklentisiyle ve hakkındaki kanaatle belirginleşir. Nitekim Peygamber Efendimiz (sav), “*Allah katında arkadaşın en hayırlısı, arkadaşına karşı iyi davranandır. Allah katında komşunun en hayırlısı ise komşusuna karşı iyi davranandır.*” demektedir.¹⁰ Unutmamak gerekir ki öteki insanların bizden beklentilerini belirleyen de biziz. Zaman içerisinde geliştirdiğimiz ilişki tarzı, oluşturduğumuz kişilik, karakter ve şahsiyet, hakkımızdaki kanaatleri şekillendirmektedir. Bu noktaya ışık tutan bir hadisi yine Ebû Hüreyre bildirmektedir. Buna göre Sevgili Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “*Size şerirlerinizin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Onlar, çok ve lüzumsuz konuşan, konuşurken laubali davranıp ağzına her geleni söyleyen kimselerdir. Hayırlılarınızı söylememe ne dersiniz? Onlar da güzel ahlâklı olanlarımızdır.*”¹¹

² Rahmân, 55/70.

³ RT5 İsfehâni, *Müfredât*, 160.

⁴ “Hayır”, *DİA*, XVII, 43.

⁵ Bakara, 2/184, 197,

215; Âl-i İmrân, 3/104;

Ahzâb, 33/19; Kâf, 50/25;

Müzzemmil, 73/20.

⁶ Bakara, 2/105; Nahl, 16/30.

⁷ Bakara, 2/269.

⁸ En’âm, 6/17; Yûnus,

10/107; İsrâ, 17/11.

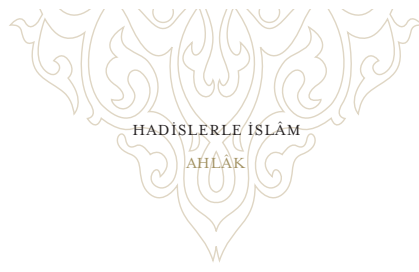
⁹ Bakara, 2/180, 215; Arâf,

7/188; Sâd, 38/32; Âdiyât,

100/8.

¹⁰ T1944 Tirmizî, Birr, 28.

¹¹ HM8808 İbn Hanbel, II, 370.

Kur'an'da sıkça yer alan "hayır", Resûlullah'ın hadislerinde de belirgin bir biçimde öne çıkan kavramlardan biridir. Allah'ın Elçisi, zaman zaman, "insanların en hayırlısı...", "amellerin en hayırlısı..." veya "İslâm'ı en hayırlı olan kimse..." gibi ifadelerle başladığı konuşmalarında başta ibadet ve ahlâk olmak üzere müminlerin din ve dünya işlerine dair önemli mesajlar vermiş, onlar için birtakım hedef davranışlar belirlemiştir. İlgili hadislere göz atıldığında Peygamberimizin (sav) bilhassa hayır ile bireysel ve/ya toplumsal ahlâkî değerler arasında sıkı bir bağ kurduğu görülür. Büyük sahâbî Abdullah b. Mes'ûd'un bir duasında da ifade ettiği gibi, "hayrın önderi ve hayrın lideri" (*İmâmü'l-hayr ve kâidü'l-hayr*)¹² olan Resûlullah (sav) çeşitli münasebetlerle ve kendine özgü üslûbuyla mümini seçkin ve mümtaz kılacak çeşitli niteliklere işaret etmiştir. Güzel ahlâk bu nitelemelerin başında gelmektedir. Kûfe'ye yerleşip orada vefat eden sahâbilerden Câbir b. Semüre, babasıyla birlikte bulunduğu bir mecliste Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediğini aktarmaktadır: "Çirkin söz ve davranışların İslâm'da hiç yeri yoktur. Müslümanlığı en iyi olan insanlar, ahlâkı en güzel olanlardır."¹³

Bir başka hadiste ise, sosyal dayanışma ve kaynaşmayı teşvik sadedinde, "İslâm'ın en hayırlısı" olarak, "Başkasına yedirmek ile tanıdık tanımadık herkese selâm vermek."¹⁴ gösterilmiştir. Borcunu en güzel şekilde ödeyenler,¹⁵ hanımlarına karşı en iyi olanlar,¹⁶ ömrü uzun, ameli güzel olanlar,¹⁷ Kur'an'ı öğrenen ve öğretenler,¹⁸ canıyla ve malıyla Allah yolunda mücadele edenler ile kuytu bir köşede Rabbine ibadet edenler ve insanlara kötülüğü dokunmayanlar,¹⁹ idarecilik veya yöneticilik gibi görevleri talep etmeyenler,²⁰ Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle "insanların en hayırlıları" olarak işaret ettiği kimselerdir.

Bunların yanı sıra bir hadisinde, "Biliniz ki sizin en hayırlı ameliniz namazdır."²¹ buyuran Hayır Önderi (sav) bir başka hadisinde de, "Hayâ ancak hayır getirir."²² buyurmuştur. Yine, "Hayâ sırf hayırdır."²³ diyen Efendimiz (sav) hayâ erdemini hayırla özdeşleştirmiş, Ebu'd-Derdâ'nın naklettiği bir hadiste ise yumuşak huyla hayır arasında bir ilgi kurmuştur: "Kime rıftan (nezaket ve kibarlıktan) bir pay verilmişse o kimse hayırdan nasibini almış demektir. Rıftan mahrum olan kimse ise hayırdan nasip alamamış demektir."²⁴

Bu ve benzeri hadislerde hidayet rehberimiz (sav) birey olarak iyi bir Müslüman olmanın gereklerine ve çeşitli tezahürlerine işaret etmiştir. Bunun yanı sıra o, bizzat kendi inşa ettiği ilk İslâm toplumunu da tüm çağlara örnek olabilecek en hayırlı nesil olarak göstermiştir: "İnsanların en

¹² İM906 İbn Mâce, İkâmet, 25.
¹³ HM21250 İbn Hanbel, V, 100.
¹⁴ B12, B6236 Buhârî, İmân, 6; İsti'zân, 9.
¹⁵ İM2285 İbn Mâce, Ticâret, 62; DM2593 Dârimî, Büyû', 31.
¹⁶ İM1978 İbn Mâce, Nikâh, 50.
¹⁷ DM2770 Dârimî, Rikâk, 30.
¹⁸ İM213 İbn Mâce, Sünnet, 16.
¹⁹ B6494 Buhârî, Rikâk, 34.
²⁰ B3493 Buhârî, Menâkıb, 1.
²¹ İM277 İbn Mâce, Tahâret, 4.
²² M156 Müslim, İmân, 60; HM20068 İbn Hanbel, IV, 427.
²³ M157 Müslim, İmân, 61.
²⁴ T2013 Tirmizî, Birr, 67.

hayırlıları benim asrım da yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenler, daha sonra onların peşinden gelenlerdir.”²⁵ Şüphesiz bunda ilk Müslüman toplumunun İslâm’a hizmetteki önceliği ve katkısının önemli bir payı vardır. Nitekim Ebû Hüreyre (ra), “Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun...”²⁶ âyetini yorumlarken, “Siz, insanlar için en hayırlı insanlarsınız. Çünkü sizler İslâm camiasına boyunlarında zincirler bulunan esir insanları getirirsiniz, nihayet bu esirler sizin vasıtanızla İslâm’a girerler.”²⁷ demiştir.

Hayır, nebevî öğretide model davranışı ifade eden genel bir kavramdır. Hayrın değerli olması, birey veya toplum için faydalı bir duygu, düşünce veya eylem olmasından kaynaklanır. İbn Abbâs’ın ifadesiyle hayır konusunda, (insanların yararı için) gönderilen rüzgârdan daha cömert olan²⁸ Resûlullah (sav), kendisine nispet edilen bir hadiste, “İnsanların en hayırlısı insanlara en yararlı olanıdır.” demiştir.²⁹ Ayrıca niceliği, mahiyeti ne olursa olsun hiçbir hayrın karşılıksız kalmayacağını da ifade etmek gerekir. Mamafih bir adam Hz. Peygamber’e gelerek üç kez üst üste, “Ey Allah’ın Nebîsi! Verilmemesi (esirgenmesi) helâl olmayan şey nedir?” diye sorduğunda Efendimiz (sav) sırasıyla “su” ve “tuz” dedikten sonra üçüncüsünde, “yapacağın her hayır” cevabını vermiştir.³⁰ Zira Yüce Allah, “Kim zerre miktarı hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir.”³¹ buyurmaktadır.³²

Yukarıda müminlerin çeşitli niteliklerine işaret eden hadisler, zaman veya mekânla kayıtlı olmayan insanî erdem ve faziletlere işaret etmektedir. Dolayısıyla hayır ve şer insanla birlikte bir anlam, bir değer veya değersizlik ifade eden mefhumlardır. Enes b. Mâlik vasıtasıyla nakledilen bir hadiste Resûl-i Ekrem (sav) hayır veya şerle olan ilişkilerini göz önüne alarak insanları sınıflandırmıştır: “Öyle insanlar vardır ki (âdeti) hayrın anahtarları, şerrin sürgüleri gibidir. Kimisi de şerrin anahtarları ve hayrın sürgüleri gibidir. Ne mutlu! Yüce Allah’ın, hayrın anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere! Ve yazıklar olsun Yüce Allah’ın şerrin anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere!”³³ Bu hadis Medine’de en son vefat eden sahâbi³⁴ Sehl b. Sa’d’dan şu şekilde rivayet edilmiştir: “Şüphesiz bu hayır, hazineler dolusudur. O hazinelerin de birtakım anahtarları vardır. Allah’ın, hayra anahtar ve şerre sürgü kıldığı kullara ne mutlu! Ve Allah’ın şerre anahtar ve hayra sürgü kıldığı kullara yazıklar olsun!”³⁵ Ne garip tecellidir ki hem Enes hem Sehl, Ehl-i Beyt’e dil uzatmaları yönünde kendilerine yapılan baskılara karşı direndikleri için Emevî valisi Haccâc-ı Zâlim tarafından elleri kolları bağlanmak suretiy-

²⁵ M6472 Müslim, Fedâilü’s-sahâbe, 212.

²⁶ Âl-i İmrân, 3/104.

²⁷ B4557 Buhârî, Tefsîr, (Âl-i İmrân) 7.

²⁸ B3554 Buhârî, Menâkıb, 23.

²⁹ MB129 Kudâî, Müsnedü’s-şihâb, I, 365.

³⁰ D3476 Ebû Dâvûd, Büyû’ (İcâre), 60.

³¹ Zilzâl, 99/7.

³² MT4/356 Ali el-Kârî, Mirkâtü’l-mefâtiḥ, VI, 208.

³³ İM237 İbn Mâce, Sünnet, 19.

³⁴ Hİ3/200 İbn Hacer, İsâbe, III, 200.

³⁵ İM238 İbn Mâce, Sünnet, 19.

le hapsedilmişler, böylece halkla iletişimleri kesilerek hayrın son derece önemli iki kapısına kilit vurulmuştur.³⁶

Görüldüğü gibi, ilâhî hikmetlerin ışığı altında değerler manzumesini en genel biçimde hayırla ifade eden Hz. Peygamber (sav), gerçek müminin dinî ve ahlâkî yaşantısını nitelerken hayrı en temel referans kavram olarak kullanmıştır. Bu yüzden “hayır”, mümin için âdeta varoluşsal bir zorunluluktur. Nitekim Allah’ın Elçisi (sav) bir hadisinde, “*Vallahi, ben bir şeye yemin eder de sonra yemin ettiğim şeyin zıddını daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olan işi yaparım ve yeminimden kefaretle çıkarırım.*”³⁷ demiş, bir başka hadisinde de, “*İnsanların arasını bulmak için hayırlı sözler söyleyen, olup bitenlerin hayırlı yönlerini ortaya koyan ve böylece insanları barıştıran kimse yalancı değildir.*” buyurmuştur.³⁸

Hadis kaynaklarında ve İslâm kültüründe her ne kadar hayır (ve şer) daha çok ahlâkî boyutuyla yer almış olsa da, evrendeki varlığı ve kaynağı gibi yönleriyle tartışılan bir problem olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu meyanda İslâm düşünürleri hayrı en genel ifadesiyle varlık (vücûd), şerri de yokluk (adem) diye açıklamışlardır. Hayır gibi şer de evrensel planda Allah’ın takdir ve kazasına bağlıdır. Ancak mutlak hayrın aksine mutlak şer mevcut değildir.³⁹ Şüphesiz ki hayır Allah’tan gelir. Allah’tan gelen de mutlaka hayırdır. Nitekim Kur’an’da, “*De ki: ‘Ey mülkûn sahibi olan Allah’ım! Sen mülkû dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkû çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin.*” buyrulmaktadır.⁴⁰ Hz. Ali’den nakledildiğine göre, Peygamber Efendimizin (sav) namaza kalkarken yaptığı duasında, “*Bütün hayırlar senin elindedir. Şer ile sana ulaşmak mümkün değildir.*” dediği ifade edilmektedir.⁴¹ Allah’a ait olmayanın varlık değeri yoktur. Halkımız arasında da çeşitli vesilelerle yaygın olarak kullanılan “Hayırlısı Allah’tan!” cümlesi bu gerçeğin toplumun zihnine nakşedildiğinin göstergesidir.

Evrende aslolan hayırdır. Şerrin varlığı, hayrın bilinmesi ve kullar için bir tercih unsuru olması içindir. Şu hâlde şer, nihaî olarak hayır için vardır. Şer gibi gözükkenler aslında hayra hizmet ederler. “Şerde birçok hayır vardır.” (*İnne fi’ş-şerri hıyâren*) şeklindeki bir Arap vecizesinde⁴² olduğu gibi “Her şeyde bir hayır vardır.” veya “Bunda da bir hayır vardır.” gibi günlük dilimize yerleşmiş bulunan ve genellikle olumsuz durumlarda teselli için sarf edilen cümleler bu hakikatin toplum vicdanında da özümsemiğine işaret etmektedir. Enes b. Mâlik’ten nakledilen bir hadiste

³⁶ İBS308 İbn Abdülber, *İstâb*, 308.

³⁷ B7555 Buhârî, *Tevhid*, 56.

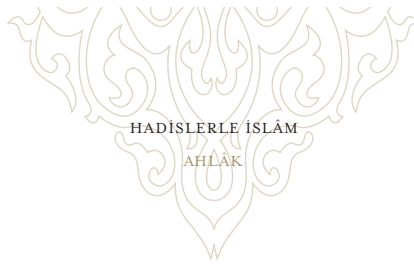
³⁸ T1938 Tirmizî, *Birr*, 26.

³⁹ “Hayır”, *DİA*, XVII, 44.

⁴⁰ Âl-i İmrân, 3/26.

⁴¹ M1812 Müslim, *Müsâfirîn*, 201.

⁴² ZT11/250 Zebîdî, *Tacû’l-arûs*, XI, 250.

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Müminin durumu ne hoştur! Allah’ın takdir ettiği şey, mutlaka onun hayrına olur.”⁴³ Bu hadisin bir benzerindeki detay aslında Allah’ın hayrı takdir etmesinden ne kastolunduğunu ifade etmektedir: “Müminin durumu ne hoş! Onun bütün işleri hayırlı ve kazançlıdır. Bu duruma müminden başka hiç kimsede rastlanmaz. Mümin bir nimete nail olduğunda şükrederse, bu onun için hayır olur. Darlık ve sıkıntıya düştüğünde sabrederse, bu da onun için hayır olur.”⁴⁴

Bu yüzden mümin her zaman işinin hayırla neticeleneceği ümidini taşır. Çünkü Allah’ın kendisi için hayır takdir ettiğinden emindir. Ancak bu ilâhî takdir müminin Cenâb-ı Hak’tan hayır olanı talep etmesine mani değildir. Zira hayrı sürekli talep etme, müminin Yaratıcı’yla olan kulluk bağını sağlam tutacaktır.⁴⁵ Ayrıca mümin kendisi için hayırlı olanın ne olduğunu tam olarak bilemez. Onu ancak Allah bilir. Mamefih Kur’an’da şöyle buyrulmuştur: “...Mümkündür ki nefret ettiğiniz bir şey sizin için iyi olabilir ve yine mümkündür ki hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Allah bilir, ama siz bilmezsiniz.”⁴⁶ “...Olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır takdir etmiştir.”⁴⁷

İslâm inancının en temel unsurlarından biri olan bu hakikat, müminin sürekli Allah’tan hayrı istemesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim Müslüman kültürü ve bilincinde önemli bir yeri olan “istihare”, hayrı, hayırlı olanı istemek, dilemek anlamına gelir. Câbir b. Abdullah şöyle demiştir: “Resûlullah (sav) bizlere Kur’an’dan bir süre öğretir gibi, her konuda istihare yapmayı öğretir ve şöyle derdi: ‘Biriniz bir işe niyetlendiği zaman önce iki rekât namaz kılın, sonra şu duayı söylesin: Allah’ım, ilminle Sen’den bu işin hayırlısını dilerim. Kudretinle bana güç vermeni, Sen’in o büyük fazlından (bana da lütfetmeni) isterim. Çünkü Sen’in her şeye gücün yeter, benim ise gücüm yetmez. Sen (her şeyi) bilirsin, ben ise bilmem. Ve Sen bütün gaybı (bana görünmeyenleri) çok iyi bilirsin. Allah’ım, şu işin dinim, hayatım ve âhiretim (veya dünya ve âhiret işim) hakkında bana hayırlı olduğunu bilmekte isen bunu bana mukadder kıl ve bunu bana kolaylaştır. Sonra müyesser kıldığın bu işte bana bereketler ihsan eyle! Ve şu işin dinim, hayatım ve âhiretim (veya dünya ve âhiret işim) hakkında bana şerli olduğunu bilmekte isen, bu işi benden; beni de o işten uzak tut. Ve hayır her nerede ise, onu benim için takdir et. Sonra da beni bu hayırdan razı kıl.’”⁴⁸

Ayrıca Hz. Âişe validemiz de Resûlullah’ın kendisine şu duayı öğrettiğini nakletmektedir: “Allah’ım! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidini isterim, dünya için olanı da âhiret için olanı da, bilebildiğimi de bilemediğimi de.

⁴³ HM20549 İbn Hanbel, V, 25.

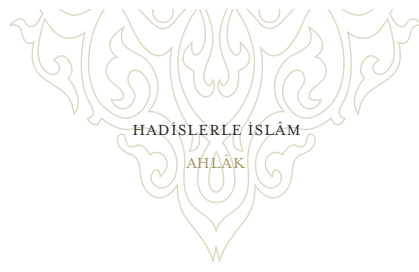
⁴⁴ M7500 Müslim, Zühd, 64.

⁴⁵ FK2/162 Münâvî, Feyzu’l-kadır, II, 162.

⁴⁶ Bakara, 2/216.

⁴⁷ Nisâ, 4/19.

⁴⁸ B1162 Buhârî, Teheccüd, 25.

*Dünyada ve âhirette bilebildiğim ve bilemediğim şerrin hepsinden sana sığınırım. Allah'ım! Kulun ve Peygamber'inin senden istediği her çeşit hayrı ben de isterim ve onun sana sığındığı şerlerden ben de sana sığınırım. Allah'ım! Şüphesiz ben senden cenneti ve beni cennete yaklaştıran söz ve amelleri istiyorum. Cehennem ateşinden ve beni ona yaklaştıran söz ve davranışlardan sana sığınmıyorum. Senden, benim için takdir ettiğin hükmünü hayırlı kılmanı diliyorum.*⁴⁹

Müminin, bu ve benzeri dualarla Allah'tan, işlerini, hayırlı ve bereketli kılmasını istemesi başlı başına bir ibadettir, hatta kulluğun gereğidir. Dolayısıyla bu durum, kişinin birtakım planları ve niyetleri hususunda basiret ve feraset ehliyle istişare etmemesini gerektirmez. Nitekim Enes b. Mâlik vasıtasıyla Resûlullah'a nispet edilen bir rivayette şöyle denilmektedir: “İstihare eden aldanmaz, istişare eden de pişman olmaz.”⁵⁰ İslâm büyükleri, bu nebevî hakikati şu hikmetli vecizeyle pekiştirmişlerdir: “Dört şey vardır ki, bunlar kime verilirse, kendisine mutlaka karşılığı verilir: Kendisine şükretme nasip olana fazlası verilir; tevbe edenin tevbesi kabul görür; istihare yapana (hayırlısını isteyene) hayır verilir; istişare edene de doğru (netice) verilir.”⁵¹

Varlık âleminde her şeyin kendisinden sudûr ettiği hayır, ahlâkî bir kavram olarak Müslüman düşüncesini, yaşamını ve kültürünü biçimlendiren değerler manzumesinde merkezî bir öneme sahiptir. Tarih boyunca sürekli çatışma hâlinde olan hayır ve şer, aslında varlığın temelini oluşturmaktadır. İnsan iradesi hayrı seçmeye daha yatkındır. “İki şey arasında iyi ve doğru olanı seçmek” anlamına gelen “ihtiyar” kelimesi “hayır” kelimesinden türemiştir. Dolayısıyla ihtiyarın mecburi istikameti hayırdır. İradesini kullanmayan, donduran insanın mecburi istikameti ise şerdir. Bugün şer güçlü ve yaygın ise bunun nedeni insan iradesinin ve seçme hürriyetinin haricî tesirlerle dumura uğramış olmasıdır. Mümin, ancak iradesini özgürce kullandığı oranda kendisi ve çevresi için hayırlı olana yönelecektir. Şüphesiz ki, her şeyin gerçek anlamda bilgisi Allah'a aittir. “Hayır ve şer” de buna dâhildir. Bu hakikat karşısında mümine düşen vazife, niyaz ve yakarışlarında Allah'tan hayırlı olanı istemekte ısrar etmesidir. Bu, iradesini hayır yönünde kullanmasına katkı sağlayacağı gibi Yaratıcı ile olan kulluk bağının sarsılmasına engel olacaktır.

⁴⁹ İM3846 İbn Mâce, Dua, 4.

⁵⁰ ME6627 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, VI, 365.

⁵¹ MT9/494 Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtiḥ*, IX, 494.